

34

સર્વે તું છાપોં કે દૌરાન કરદાતાઓં કે અધિકાર તું કર્તવ્ય

Right of Assessee during the Survey

ભારત મે આયકર કી વ્યવસ્થા, મુખ્યતયા: સ્વતઃ કર નિર્ધારણ (Self Assessment) પ્રણાલી પર આધારિત હૈ, અર્થાત્ સામાન્યતયા કરદાતા વર્ષ કે દૌરાન હોને વાળી આય પર, સ્વયં આયકર કે નિયમોં કે તહુત દેય આયકર કી ગણના કર, ભુગતાન આયકર વિભાગ મેં કરતા હૈ। તત્પશ્ચાત આય એવં ભુગતાન કિએ ગાએ કર કી જાનકારી આયકર વિભાગ કો, રિટર્ન કે માધ્યમ સે દેતા હૈ। આયકર અધિકારી ઇસ પ્રકાર પ્રાપ્ત રિટર્ન મેં સે કુછ રિટર્ન કા ચયન કર, ઉસકી જાંચ કરતો હૈ। પ્રાય: આયકર રિટર્ન, સહી રૂપ મેં, કર સલાહાનુસાર યા ચાર્ટેડ એકાઉન્ટિંગ કે માધ્યમ સે દાખિલ કિયે જાને પર ત્રુટિયોં કી સંભાવના નહીં રહતી હૈ।

સભી પાઠકોં કો સલાહ હૈ કે વે યદિ રિટર્ન દાખિલ કરને કે દાયરે મેં આતો હું તો પ્રતિવર્ષ નિયત તિથિ કે પૂર્વ સ્વયં યા કિસી કર સલાહકાર કે માધ્યમ સે દેય આયકર કી ગણના કર ઉસકા ભુગતાન કર સમય પર રિટર્ન દાખિલ કરના સુનિશ્ચિત કરેં તથા અપના પૂંજી ખાતા બનાના ના મૂલે, તાકિ ભવિષ્ય મેં આયકર વિભાગ દ્વારા કિએ જાને વાલે સર્વે કે દૌરાન, ઉનકે દ્વારા ચાહી ગઈ જાનકારી, નિર્ભયતા, પૂર્વક દે સકેં।

આયકર કે સર્વે નિમ્ન તીન પ્રકાર કે હોતોં હું:

(1) સામાન્ય સર્વે :

ધારા 133B કે તહુત નાએ કરદાતા બનાને કે લિએ ઘર-ઘર યા દૂકાનોં મેં જાકર ફાર્મ નં. 45D મેં જાનકારી એકત્રિત કી જાતી હૈ। જો પહલે હી રિટર્ન દાખિલ કર ચુકે હું ઉન્હે કેવેલ છ: કાલમ મેં નામ, પતા, પૈન નં. આદિ કી જાનકારી દેની હોતી હૈ।

સર્વે કરને વાલે આયકર અધિકારી કો યહ અધિકાર હોતા હૈ કે વહ કિસી વ્યવસાયિક પરિસર મેં પ્રવેશ કર ઉપરિથિત વ્યક્તિ સે ફાર્મ નં. 45D મેં ભરને કો કહે, પરંતુ વહ ખાતોં કી જાંચ હેતુ ન તો માંગ કર સકતા હૈ, ઔર ના હી જબ્ત કર સકતા હૈ, યદિ કોઈ વ્યક્તિ આયકર વિભાગ સે નોટિસ પ્રાપ્ત હોને કે બાવજૂદ ફાર્મ નં. 45D મેં ચાહી ગઈ જાનકારી નહીં દે પાતા હૈ, તો ઉસે ધારા 272AA કે તહુત 1,000 રૂ. કી પેનાલ્ટી લગાઈ જા સકતી હૈ।

કરદાતા કો યહ અધિકાર રહતા હૈ કે વહ સર્વે કરને વાલે અધિકારી કા પરિચય જાન સકેં ઔર યદિ ચાહે તો સંવિધાન કી ધારા 22(1) કે તહુત અપને કાનૂની કર સલાહકાર સે સંપર્ક કર, સર્વે કી કાર્યવાહી કે દૌરાન અપના પક્ષ પ્રસ્તુત કરને હેતુ ઉસે ઉપરિથિત રહને કે લિએ કહ સકતા હૈ।

(2) વિવાહ પાર્ટી આદિ પર કિએ ગાએ ખર્ચોની સર્વે :

ધારા 133A(5) કે તહુત કિસી વ્યક્તિ દ્વારા વિવાહ યા અન્ય પાર્ટીયોં મેં કિએ ગાએ, ખર્ચોની કે સંબંધ મેં જાનકારી એકત્રિત કરને હેતુ સર્વે કિયા જાતા હૈ। આયકર અધિકારી કો યહ અધિકાર હોતા હૈ કે વહ કરદાતા યા અન્ય વ્યક્તિ સે, સમારોહ મેં હોને વાલે ખર્ચોની કે સંબંધ મેં જાનકારી પ્રાપ્ત કરને હેતુ પૂછતાછ કર સકેં। તથા બિના ભય યા લાલચ યા કોઈ વચન દેકર બયાન દર્જ કર સકતા હૈ। કરદાતા કો યહ અધિકાર હોગા કે વહ દર્જ કિએ ગાએ બયાન કી પ્રતિ આયકર અધિકારી સે પ્રાપ્ત કર સકેં।

(3) વિશિષ્ટ સર્વે :

ધારા 133A (1) કે તહુત કિસી કરદાતા કે વ્યવસાયિક પ્રતિષ્ઠાનોની વિસ્તૃત સર્વે કિયા જાતા હૈ। ઇસ સર્વે કે તહુત આયકર અધિકારી કો સામાન્ય વ્યવસાય કે સમય (Business Hours) કેવેલ વ્યવસાયી / પેશે કે પ્રતિષ્ઠાનોની મેં હી પ્રવેશ કા અધિકાર હૈ। પરંતુ સર્વે ચાલૂ હોને કે બાદ, સર્વે સામાન્ય વ્યવસાય સમય (Business Hours) કે સમાપ્ત હોને કે બાવજૂદ, ચાલૂ રહ સકતા હૈ | અન્ય સ્થાન જહાં પર ખાતો, રોકડ યા સ્ટોક રહને કી સંભાવના હૈ વહાં પર સર્વે સૂર્યોદય કે બાદ ઔર સૂર્યાસ્ત કે પહલે પ્રારંભ હો સકતા હૈ તથા સૂર્યાસ્ત કે બાદ તક જારી રહ સકતા હૈ | આયકર અધિકારી રોકડ સ્ટોક યા અન્ય બહુમૂલ્ય વસ્તુઓની જબ્ત યા હટા નહીં સકતોં પરંતુ ઇસકા સત્યાપન કર સકતોં હૈનું। સર્વે કે દૌરાન પરિસર કો સીલ નહીં કિયા જા સકતા હૈ।

કરદાતાઓની કર્તવ્ય હૈ કે આયકર અધિકારી કો સર્વે કે દૌરાન ખાતોની કી જાંચ એવં અન્ય ઉપલબ્ધ કરાને મેં સહયોગ પ્રદાન કરેં। સહયોગ પ્રદાન ન કરને કી સ્થિતિ મેં 272A(1) કે તહુત 10,000 રૂ. કી પેનાલ્ટી લગાઈ જા સકતી હૈ। સર્વે કે દૌરાન કરદાતા ચાહે તો અપની આય ઘોષિત કર સકતા હૈ તથા ઉસ પર પેનાલ્ટી લગાઈ જા યા નહીં, યા પ્રકરણ કી પ્રકૃતિ પર નિર્ભર કરતા હૈ।